

BEGREPPET "SOCIALISM" I NATIONALSOCIALISMEN

Nationalsocialismen har aldrig varit en socialistisk rörelse i den meningen, att den som mål uppställt en mera generell socialisering av produktionsmedlen. Partiprogrammet av år 1920 — förklarat oföränderligt år 1926 — innehåller likväl socialistiskt färgade programpunkter, och krav på en del socialiseringsåtgärder framfördes länge i partiets propaganda. Allteftersom partiet förvandlades till ett medel för den borgerliga reaktionen mot socialismen förtunnades eller avskrevos emellertid de socialistiska kraven, de radikala grupperna inom partiet avsåndrades, och partiets politik och propaganda inriktades på bevarande av den privatkapitalistiska produktionsordningen i hägnet av en auktoritär stat. Med uppgörelsen i juni 1934 synes partiets utveckling på denna punkt tills vidare vara avslutad. Icke desto mindre förklarar sig partiet fortfarande vara socialistiskt och begreppet socialism är en av hörnstenarna i dess nuvarande ideologiska system. Huru denna omvandling av begreppet försiggått och vad man för närvarande menar med socialism i nationalsocialismen skall i det följande summariskt belysas.

De moment i det nationalsocialistiska programmet, som i detta sammanhang äro av intresse, återfinnas under punkterna 11—17. Formuleringarna äro oklara, stundom oöversättliga, men på vissa punkter kunna dock bestämda krav utläsas. Enligt punkt 11 skall den arbetsfria inkomsten avskaffas. Punkt 13 fordrar "die Verstaatlichung aller (bisher) bereits vergesellschafteten (Trusts) Betriebe". I det följande kräves bland annat, att storföretagen skola giva arbetarna delaktighet i vinsten samt att de stora varuhusen skola övertagas av kommunerna och för billigt pris uthyras åt "kleine Gewerbetreibende". Punkt 17 har synnerligen radikal karaktär: "Vi fordra en efter våra nationella förhållanden avpassad jordreform, genomförande av en lag om expropriation av jord för allmännyttiga

ändamål utan ersättning till ägaren, avskaffande av jordrätten och förhindrande av all spekulation i jord." Som en av programmets två huvudgrundsatser framföres kravet på "brytande av ränteslaveriet"; någon framställning av hur detta skall tillgå gives ej. Slutligen fordras indragning av alla krigsvinster, en punkt, som förlorat sin mening vid den tid, då partiet kom till makten.

Många av dessa programpunkter spelade under tidigare skeden en väsentlig roll i partiets agitation; så var fallet med kraven på förstatligande av vissa företag, delaktighet för arbetarna i företagets vinst och framför allt "brytande av ränteslaveriet". Detta förhållande framträder särskilt i de tidigare upplagorna av Feders skrift "Der deutsche Staat auf nationaler und sozialer Grundlage" (1923), av Hitler i ett förord betecknad som "rörelsens katekes". Såsom förutsättning för ränteslaveriets brytande uppställde Feder bland annat kravet på statens övertagande av bankväsendet. Hela kommunikationsväsendet borde likaledes förstatligas; handeln med de viktigaste konsumtionsvarorna tänkte sig Feder överlämnad till under statens uppsikt stående producent- och konsumentföreningar. Gregor Strasser, som vid denna tid jämte Feder framträdde som rörelsens teoretiker, uttalade sig för än mera långtgående socialiseringsåtgärder. Socialism innebure, yttrade han i ett tal den 4 september 1925 (avtryckt i samlingen "Kampf um Deutschland"), att jorden och produktionsmedlen tillhörde nationen. "Socialistisk" finge ej förtunnas till "social", ett ord, som "mer än något annat blivit använt i bedrägligt syfte som en täckmantel, med vilken det kapitalistiska produktionssystemets alltför uppenbara blottor döljas." Skillnaden mellan den nationella och den marxistiska socialismen låge endast däri, att den förra avvisade den materialistiska historieuppfattningen och marxismens internationalism; att arbetarna under den existerande produktionsordningen hade ringa känsla för de nationella värdena ansåg Strasser helt naturligt. Den klara radikalism, som lyser fram i dessa uttalanden, torde dock ej kunna sägas ha representerat partiets samlade uppfattning.

Uppmjukningen av de radikala programpunkterna sker småningom. Den kan spåras i Hitlers tal, i de skilda upplagorna av Feders skrifter och även hos Gregor Strasser, ehuru denne under partiets svängning åt höger alltmera blir företrädare för en radikal minoritet. Hitler betonade med allt större skärpa äganderättens okränkbarhet och förbigick eller förtunnade de radikala programpunkterna. Det i pro-

grammets punkt 17 uppställda kravet på expropriation av jord utan ersättning, som ansågs hinderligt för agitationen bland bönderna, utlade Hitler i en skrivelse den 13 april 1928 på följande sätt: "Då N. S. D. A. P. står på den privata äganderättens grund, faller det av sig självt, att satsen om "expropriation utan ersättning endast avser skapandet av legala möjligheter att, då det visar sig nödvändigt, expropriera jord, som förvärvats på orättmätigt sätt eller icke förvaltas med tanke på folkets välfärd. Den riktar sig alltså i första rummet mot de judiska bolag, som spekulera i jordegendom." Härmed blev denna punkt i programmet praktiskt taget satt ur kraft. Det särskilda jordbruksprogram, som framlades i mars 1930, talade om expropriation utan ersättning endast av orättmätigt förvärvad egendom; det betonades uttryckligen, att stordrift (storgods) skulle få finnas även i en nationalsocialistisk stat. I de upplagor av Feders "Der deutsche Staat" och "Das Programm der N. S. D. A. P.", som utkommo omkring 1930, avvisades i princip socialiseringstanken. Nationalsocialismen är medveten om, uttalades i det förstnämnda arbetet, "att personlig äganderätt och fri förfoganderätt över det förvärvade är grundvalen för varje näringsliv och därjämte för varje högre kultur... Näringslivet utvecklas bäst fritt från skadligt förmynderskap". Storindustrin, som vid denna tid började överföra sina politiska insatser från tysknationella partiet och tyska folkpartiet till nationalsocialisterna, försäkrades särskilt om orubbad äganderätt. Nationalsocialismen "ställer sig icke avvisande ens till de största industriföretag, så länge de förbli i sin skapares ägo (vi tänka på Krupp, Mannesmann, Thyssen o. s. v.)"; den i detta uttalande innefattade begränsningen framstod som utan betydelse, då intet sades om socialisering av såsom aktiebolag konstruerade storföretag. Frågan om arbetarnas delaktighet i vinsten blev nu icke föremål för bestämda uttalanden; enligt Feder föreläge ej någon absolut rätt till sådan delaktighet och det avsedda syftet borde kunna vinnas genom jämkning av priset på vederbörande konsumtionsartiklar. I en tidningsartikel av oktober 1930 yttrade Feder, att dylik delaktighet, liksom ock medbestämmanderätt för arbetarna i företagens ledning, i själva verket skulle underminera äganderätten och sålunda innebära en "beslöjad expropriation". Den enda av de ursprungliga radikala fordringarna, som fortfarande starkt framhävdes, var "brytande av ränteslaveriet"; de skuldsatta bönderna fördes härigenom i massa till nazismen. Man jämföre även på dessa punkter Rosenbergs program-

kommentar ("Wesen, Grundsätze und Ziele der N. S. D. A. P."). Rörande sist berörda fråga skriver Rosenberg: "En tysk regering måste till en början skrida till förstatligande av börser och banker."

Ordet socialism började vid denna tid användas i de vaga, till intet förbindande betydelse, som numera äro de enda godtagna. Socialism sades innebära kamratskap, solidaritet, folkgemenskap, plikt känsla mot det allmänna, preussisk anda, nationell självhävdelse. De radikala grupper, som krävde socialistiska reformer, avskildes eller förlorade i inflytande. De egentliga nationalbolsjevikerna, ledda av Otto Strasser, utträdde ur partiet redan år 1930; Gregor Strasser kvarstod i partiet men hans ställning försvagades, trots att han, av publicerade tal och uppsatser att döma, åtskilligt modererade sin radikalism. Likväl påstods icke sällan, att nationalsocialismen, i motsats till den förborgerligade socialdemokratin, representerade en klart socialistisk linje i tysk politik; ett gott exempel på denna uppfattning är Machenroths på svenska utgivna arbete "Tysklands ungdom i revolt" (1933).

Att den konservativa linjen på här ifrågavarande punkt dominerat nazismens politik efter segern behöver knappast närmare klagöras. Man kan från socialistisk synpunkt ha olika meningar om åtskilliga moment i nazismens ekonomiska och sociala politik: säkert är att denna politik i sin helhet icke burit en socialistisk prägel. Det är tillräckligt att betona, att denna politik för närvarande symboliseras av namnet Schacht, att ingen enda av de 1920 uppställda programpunkterna förverkligats eller ens framställes som vägledande för framtida politik, och att till och med den moderata reformvilja, som företräddes av Feder och andra, varit de maktägande för stark. På hösten 1934 förlorade Feder sin statssekreterarplats; hans reformplaner — som för övrigt på en del här ej berörda punkter voro uppenbart orimliga — tas ej längre på allvar. "Lånekapital är nyttigt. Och räntebetalning är nödvändig, om man vill använda lånat kapital." (Schacht, 27 jan. 1934). I den härskande kretsen finnes nu ingen, som kan misstänkas för att vilja omsätta programmet i praktik.

Före den stora uppgörelsen i juni 1934 — till en del utan tvivel betingad av sakliga motsättningar — framfördes såväl inom partiets intellektuella elit som inom de breda lagren krav på socialistiska åtgärder. Den nationella socialismen innebure visserligen i första hand, enligt de radikala doktrinärerna, nationell samhörighet, en på "Blut und Boden" grundad folkgemenskap, men den borde också innefatta väsentliga ändringar i produktionsordningen. Såsom exempel på mera

genomtänkta skrifter av denna kategori kunna nämnas Schinkels "Preussischer Sozialismus", Hubers "Die Gestalt des deutschen Sozialismus" och Braeutigams "Wirtschaftssystem des Nationalsozialismus". Här krävas bland annat olika planhushållningsåtgärder, socialisering av bankerna och en del industrier — såsom gruv-, järn- och byggnadsindustrierna — förstatligande av utrikeshandeln. Då Röhm i januari 1934 publicerade en socialistisk appell i Nationalsozialistische Monatshefte, kunde hans mening knappast missförstås; han syftade icke blott till en frasernas socialism. "Adolf Hitlers bruna soldater bekänna sig med stolthet till den nationella revolutionen. Ty denna är en väsentlig del av deras revolutionära syfte — men blott en del. Deras syfte är den nationella och socialistiska revolutionen. Det var icke för en halvhet, som nära 400 S. A. och S. S.-män gingo i döden. Röd lyste stormfanan i kampen — i blodets, i socialismens, i revolutionens röda färg. Strid var deras väg, den nationalsocialistiska revolutionen deras mål. Detta mål är ännu ej uppnått. Och intill äntligen den slutgiltiga segern vinnes, då det nationella och det socialistiska syftets enhet fulländas, skola S. A. och S. S. marschera vidare, angripa och — om det så måste vara — dö för hakkorsets idé."

Dessa röster äro nu förstummade. Ordet socialism är mera populärt än kanske någonsin förut, men det har helt förlorat sin tidigare mening. Det kan och får enligt den officiella läran beteckna åtskilliga olika ting — blott icke en socialistisk reform av produktionsordningen, icke *socialism*.

De betydelse, som de nationalsocialistiska ideologerna för närvarande inlägga i begreppet socialism, kunna ledas tillbaka till många tidigare politiska och vetenskapliga riktningar. Man erinrar sig de på 1840-talet uppträdande "tyska socialister", som gått till eftervärlden tack vare Marx' och Engels' ironiska kritik, och de "sociala" partier, vilka i olika länder, främst i Tyskland, sökt profitera av socialismbegreppets prestige. Här skola vi endast dröja vid några utanför naziströrelsen stående moderna författare, som genom sina definitioner av ordet socialism utövat ett påtagligt inflytande på den nationalsocialistiska ideologin.

Första rummet tillkommer utan tvivel Spengler. Skillnaderna mellan Spenglers lära och den officiella nazismen äro visserligen betydande, och Spenglers sista bok, "Jahre der Entscheidung", har

skarpt kritiserats av framskjutna nationalsocialister. På viktiga punkter har dock Spengler påverkat nazistiskt tänkande. Icke minst är detta fallet med hans arbete "Preussentum und Sozialismus" (1921); den främställning, han där ger av den "sanna" socialismen, har varit vägledande för många av det tredje rikets teoretiker. Bokens grundtankar skola här refereras utan kritik; i denna djungel av oklara begrepp, förvirrade och motsägande uttalanden synes varje försök att på en enskild punkt argumentera sakligt helt meningslöst.

"Det gäller", uttalar Spengler i inledningen, "att befria den tyska socialismen från Marx. Den tyska, ty det finnes ingen annan. Också detta hör till de avsikter, som icke längre äro förborgade. Vi tyskar äro socialister, även om det aldrig skulle talas om det. De andra kunna överhuvud taget inte vara det". Fredrik den stores Preussen, enligt Spengler kännetecknat av pliktkänsla och vilja till offer för det helas väl, är typen för den socialistiska staten; tyskarna ha, trots alla förirringar, förblivit bärare av de fredericianska traditionerna. Den av naturen socialistiske tyskens motsats är engelsmannen med dennes materialistiska inställning. Marx påverkades under sin vistelse i England av engelsk handelsmoral; den materialistiska historieuppfattningen är betecknande för engelsmännen, detta folk av bytesrövande vikingar och krämare. Världskriget var i grunden ett krig mellan ententens pseudosocialism och den äkta tyska socialismen; "i kejsarens person har den äkta socialismen förrätt sig själv". Det är nu nödvändigt att slå ned materialismen, marxismen, "det inre England", som försvagat och förlamat det tyska folket och motverkat den sanna socialismen.

Vad innebär då, närmare bestämt, sann socialism? Tydligen icke, eller åtminstone icke väsentligen, en viss produktionsordning, ej heller en utjämning av de ekonomiska och sociala olikheterna. Det centrala synes enligt Spengler vara solidaritet, absolut undergivenhet gentemot staten och en hierarkisk social organisation. "Den tyska eller rättare sagt den preussiska instinkten har alltid varit: makten tillhör det allmänna. Den enskilde tjänar det allmänna. Man befaller och man lyder. Detta är sedan det adertonde århundradet den auktoritativa socialismen." Delningen i besuttna och egendomslösa får icke tillerkännas någon betydelse; "Socialismens innebörd är, att icke motsatsen mellan rik och fattig, utan den rang, som prestationer och förmåga giva, behärskar livet". På ekonomiska frågor ingår Spengler sällan, men han fastställer dock att sann socialism är

förenlig med eller till och med förutsätter privat äganderätt till produktionsmedlen. ”Den gammalpreussiska tanken var att under sorgfälligt hänsynstagande till egendoms- och arvsrätten ställa hela produktionskraften i dess *form* under lagarna och att låta den personliga företagarandan, talangen, energin, vara verksamma enligt vissa regler och med den frihet, som just behärskandet av reglerna ger.” Det förvånar icke att Spengler anser en monarkisk statsform vara ett nödvändigt moment i den socialistiska staten.

Kärnan i Spenglers doktrin är tydligen längtan efter ett auktoritativt statsskick, där överklassen — aristokratin, byråkratin, de förmögna — helt behärskar de klasser, som kunna befaras visa missnöje och bristande solidaritet mot staten, d. v. s. de fattiga. Spengler anknyter i alla väsentliga punkter till äldre författare; inflytandet från Hegel är kanske särskilt påfallande. På en punkt är dock Spengler originell; han betecknar den auktoritära, på stark social-differentiering, privat äganderätt till produktionsmedlen och — inom vissa obestämda gränser — fri företagsamhet byggda staten som den sant socialistiska. Hans konststycke upprepas nu i varje politisk bok, i varje tidning, i varje agitationsföredrag; det har blivit ett huvudnummer i den nationalsocialistiska propagandan.

Den italienske nationalisten Corradini, som under senare år framträtt som fascistisk teoretiker, skrev före världskriget ett arbete, där nationalismen betecknades som en italiensk variant av socialism. Det fattiga Italien framställdes som proletären bland stormakterna och dess vilja att hävda sig som ett motstycke till de socialistiska rörelserna på annat håll. En liknande tankegång har införlivats med den nationalsocialistiska ideologin framför allt genom Moeller van den Bruck; Moeller, vars viktigaste arbeten utkommo i början av 1920-talet, kan även i andra hänseenden räknas till den moderna nazismens förelöpare. Moeller går ut från att hela det tyska folket utarmats genom kriget och de hårda fredsvillkoren; inom detta proletärfolk kan man icke tala om skilda sociala klasser. Från denna utgångspunkt, som är uppenbart oriktig men likväl ofta möter även i den icke-tyska litteraturen, utformar Moeller sin ”tyska socialism”, som i själva verket är detsamma som nationalism. ”Den tyska socialismen står i dag ensam”, heter det i ”Sozialismus und Aussenpolitik”. ”Arbetarklassen är ensam. Folket är ensamt. De vackra slagorden om frihet, jämlikhet och broderskap ha flutit bort med det liberala skum, som man under kriget vräkte omkring sig. For-

dran på rättvisa har förblivit. Men den har förlorat sin mening som en fordran, som måste uppställas för klasser. Vi äro alla tyskar och vi äro alla fattiga. Den har därför fått en mening som en fordran för nationen. Det kommer att finnas fattiga och rika folk. Det finnes nu liksom tidigare blott en skillnad mellan människor, skillnaden mellan utsugare och utsugna. Men denna skillnad överföres efter Versaillesfreden från enskilda människor till hela nationer. Det finns för socialismen ingen annan möjlighet än att förvandlas från klasssocialism till folksocialism." På ett annat ställe i samma arbete säges räddningen för Tyskland ligga i en socialism som icke uppdelar mänskligheten i klasser utan i nationer och som "i en nation ser en organisk enhet... I undertryckta länder finnas i grunden icke längre några klasser. Inom undertryckta folk äro alla människor undertryckta." På ett speciellt sätt söker alltså Moeller bevisa den gamla borgerliga satsen, att proletärer och besuttna i huvudsak ha samma intressen, att det som skiljer är ringa mot det som enar; ur internationell synpunkt äro alla tyskar proletärer och böra kunna förenas i klasskamp mot utlandet.

Stundom använder likväl Moeller — såväl i det nyss nämnda arbetet som i huvudverket "Das dritte Reich" — ordet socialism i andra betydelser. Socialism i vanlig mening tar han naturligtvis avstånd från, främst ur nationell synpunkt. Däremot tänker han sig möjligheten av en reorganisation av samhället, som skulle innebära en sant tysk socialism. Närmast synes han härmed avse en på ett slags stånds- eller korporationsprincip uppbyggd statsordning. Det är en social differentiering, en social hierarki, som eftersträvas, icke social utjämning: "Sozialismus in Deutschland ist Gliederung der Deutschen."

En liknande uppfattning finner man hos en annan teoretiker, Krannhals, som någon gång åberopas av nazismens ideologer. I sitt huvudarbete, "Das organische Weltbild" (1928) söker Krannhals framställa den "organiska", "riktiga" socialismen. I överensstämmelse med sin alltigenom metafysiska, av föreställningen om folketstaten som en organism präglade åskådning finner han socialismens kärna däri att var och en erhåller den plats i samhället, för vilken han är bäst lämpad. Ett "organiskt över- och underordningsförhållande" skall känneteckna statsordningen. Socialismen utgår "från den sedliga uppfattningen och ej från det ekonomiska intresset"; för socialisten står det klart, att "överensstämmelsen mellan den sedliga

uppfattningen och naturen blir desto fullkomligare, ju mera varje enskild verkligen fyller den funktion i den organiska helheten, som motsvarar hans individualitet, hans anlag".

Nationalekonomen Sombart kan icke räknas till nazismens föregångare, men det lär vara otvivelaktigt att han just i fråga om ordet socialism i sin mån bidragit till uppkomsten av den nu rådande terminologin. Särskilt må erinras om "Der proletarische Sozialismus" (1925), där kravet på samhällets övertagande av produktionsmedlen förklaras innebära en falsk, "proletär" form av socialism och ställes i motsättning till en icke närmare bestämd riktig socialism, en social normativism. Efter nationalsocialismens seger har Sombart utvecklat sin uppfattning om den sanna socialismen i ett stort arbete, "Der deutsche Sozialismus" (1934), som nära ansluter sig till den nu härskande doktrinen.

De refererade synpunkterna påträffas ständigt, i olika varianter och kombinationer, i de auktoritativa framställningarna av "den tyska socialismen". Här kan endast komma i fråga att referera eller citera några få typiska, av ledande partimän gjorda uttalanden. Såsom ett särskilt klargörande arbete kan nämnas det nyss utkomna, av prins Schaumburg-Lippe redigerade samlingsverket "Deutsche Sozialisten am Werk" med undertiteln "Ein sozialistisches Bekenntnis deutscher Männer"; här belysa femton författare, av vilka de flesta inneha mycket framskjutna poster inom partiet, vad den tyska socialismen vill och vad den uträttat. I stort sett kan det sägas, att man här, liksom i andra under den senaste tiden utkomna partiskrifter, helt enkelt fäster beteckningen socialistisk på alla regimens åtgärder och önskemål; näringslivet är socialistiskt, den allmänna värnplikten och den likriktade pressen äro socialistiska institutioner, det finnes i det nya Tyskland en religiös socialism lika väl som en socialistisk konst. Boken karakteriseras av utgivaren som "ett bevis i stor stil för vår socialism".

Socialist är var och en, som icke känner något högre mål än sitt folks väl, heter det i ett Hitlertal, i ett annat, att socialism innebär, att varje medlem av ett folk sättes på sin rätta plats. Socialism är "folkgemenskap eller kamratskap", skriver Goebbels. Socialismen är ett arv från den preussiska armén, från den preussiska byråkratin; "det var denna socialism, som gjorde det möjligt för Fredrik den store och hans grenadjärer att föra krig under sju år". Socialism

"är oavslåeligt förverkligande av en inre hållning, som ej begär något för det egna jaget och är beredd att göra allt för folket" (Frick). Socialismen är "ett folks sedliga, liksom nationalismen dess fysiska självhävdelse" (Köhler). Skillnaden mellan rik och fattig förnimmes föga, då den nationella stoltheten delas av alla.

Den sanna socialismen har intet att göra med produktionssystem eller ekonomiska förhållanden. Från den materialistiska tidsåldern, skriver Köhler, ledare av partiets utskott för ekonomiska frågor, i det nyss nämnda arbetet, "stammar vidskepelsen, att en bestämd produktionsordning vore nödvändig för socialismens genomförande. Men en sådan uppfattning överskattar i hög grad de ekonomiska förhållandenas roll i folkets liv." En annan författare, Schwarz van Berk, sekunderar i samma skrift med uttalandet, att nationalsocialismen efter segern skall tillse, att "socialismen icke vidare tränges ut på det rent ekonomiska planet". Samma tankegång utföres mera i detalj av Wilhelm i "Deutschland wie es wirklich ist", en av Deutsche Hochschule für Politik utgiven, särskilt för utlandet avsedd skrift. Den tyska socialismen är, förklarar Wilhelm, icke i första hand en ekonomisk eller social teori, den avser icke egendomens fördelning: "Den nationalsocialistiska staten exproprierar ej och förstatligar ej." Marxismen hade sin rot i kapitalismen, ty den ville "bara" föra över egendomen från enskilda till staten. Nationalsocialismen lägger tyngdpunkten på den etiska uppfattningen; den kräver visserligen, att kapitalet förvaltas väl, men anser det ej så viktigt vem som äger produktionsmedlen och hur mycket som äges av var och en. Endast nazismen är därför verkligt antikapitalistisk.

Även om produktionsordningen ur socialistisk synpunkt är en sekundär fråga, taga den tyska socialismens teoretiker ställning även i denna punkt. Den privata äganderätten till produktionsmedlen och den — "inom rimliga gränser" — fria konkurrensen förklaras värdefulla ur samhällets synpunkt. Icke sällan finner man i dessa "socialistiska" skrifter lovsånger till den privata företagsamheten, som erinra om den rena manchesterläran. "Fritt näringsliv i nationalsocialistisk mening", skriver den nyss nämnde Köhler, "kan endast betyda: rätt för var och en att genom egen kraft och eget arbete skaffa sig egendom, och plikt för var och en, som besitter egendom, att genom egen kraft och icke genom statshjälp eller andra främmande medel bevara sin egendom och lämna den i arv." I en auktoriserad samling uttalanden av regimens ledande män, som nyligen utgavs av Gehl,

återfinnes ett yttrande av riksekonoministern Schmitt, vari konkurrensen, den ekonomiska kampen, framställes som en nödvändig förutsättning för varje framsteg. "Att den privata företagsamheten är berättigad beror framför allt därpå att den med sin ständiga tävlan... håller näringslivets krafter friska och sporrar till största möjliga ansträngningar."

När det gäller företagarverksamhet och affärer är alltså icke den stimulans, som den etiska uppfattningen kan giva, tillräcklig. Ifråga om de lönearbetande massorna är förhållandet ett annat. Ley, arbetsfrontens chef, framhåller oförtrutet i sina tal till arbetarna, att arbetet är en välsignelse, icke en börda, att man icke arbetar för att förtjäna pengar, utan på grund av ett inre tvång (jfr hans uppsats i "Deutsche Sozialisten" och hans i "Durchbruch der sozialen Ehre" samlade tal). "Vad är arbetets syfte? Varför bära människorna inom sig en drift att bygga, att skapa, att uppfinna, att bruka jorden? Det kan icke vara en magfråga. Det är den längtan till det eviga, som finnes hos varje människa... Därför kunna vi också utan svårighet mäta arbetets lön. Den ligger i detta eviga, icke i det materiella." "Arbete är icke till för lönen, för pengarnas skull, utan arbete är självändamål." För den materialistiskt inriktade, som icke övertygas av detta resonemang, har Ley andra argument i beredskap. "Konsumtionsskillnaden människor emellan är ju så liten. Begreppen rikedom och fattigdom ha icke gjort människorna missnöjda... Även den rike kan ju blott uppehålla sig i ett rum, blott sitta på en stol, han kan ju inte äta mer än ett stycke kött." Beror överhuvud lyckan på pengar? "Vad betyder lycka, frihet, rikedom, allt gods i denna världen? Den hetsade bondhustrun är lycklig, under det att den rike bankiren alltid är missbelåten... Fri, i sanning fri, är den, som har lagbundenhetens och harmonins livsåskådning till grundval och därför i alla livets förhållanden är i stånd att övervinna den lymmel, som bor i hans inre" ("den inneren Schweinehund"). Så talar "arbetets ledare" till de på sina arbetsplatser uppställda massorna.

I varje fall är skillnaden mellan rika och fattiga, mellan arbetsgivare och arbetare obetydlig i jämförelse med den solidaritetskänsla, som bör förena dem. Företagare och lönearbetare äro båda "arbetets soldater"; arbetet är, enligt Hitler i ett tal på 1934 års partikongress, ett enande begrepp. Den fattige arbetaren är i det nya Tyskland "i verkligheten" lika mycket värd som sin arbetsgivare

och han bör därför känna säkerhet och stolthet, icke mindervärdighet. "Icke skillnaden i arbete, i yrke, får tjäna som värdemätare för den arbetande människan, utan endast prestationen, pliktuppfyllelsen i den ställning, som ödet anvisat honom" (Ley). Ja, i högre mening kan det till och med sägas, att företaget tillhör arbetaren lika väl som arbetsgivaren, ehuru den senare är utrustad med äganderätt. Ty arbetaren får ju arbeta i företaget, inom detta tillfredsställa sitt skapande begär. "Maskinen, arbetsplatsen tillhör", skriver Ley, "arbetaren, som där utövar sin skapande verksamhet, icke mindre än företagaren, som är innehavare av den borgerliga rättstiteln." Å andra sidan kan (se t. ex. Köhler) verkstaden, fabriken betraktas såsom innehavarens arbetsplats; det är detta, icke äganderätten, som är det väsentliga. "Det måste stå varje tysk fritt att själv skapa sig ett eget arbetsställe."

Det är ett välkänt förhållande, att de borgerliga diktaturena i sina ideologier infogat åtskilliga begrepp, som i de demokratiska staterna, och särskilt inom de politiska riktningar, vilkas besegrande är diktaturens huvudsyfte, erhållit en stark värdebetoning. Så t. ex. ha orden demokrati och frihet i fascistisk och nazistisk teori anammats i betydelse, rakt motsatta dem, som tidigare varit de härskande. Nazismens annekton av begreppet socialism är även ett uttryck för denna tendens. Socialismen blir en känsla av solidaritet eller en etisk uppfattning. För proletariatet skall föreställningen om nationens storhet, om arbetets ideella innebörd, vara vägledande; den ekonomiska ersättningen för arbetet blir en underordnad sak jämförd med dettas inre, andliga värde. Men i företag och affärer behövas de ekonomiska lockmedlen; näringslivet måste därför vara fritt. Generöst socialiserar och fördelar man de högre, moraliska värdena; inom begränsade folkgrupper stanna de föraktade materiella tingen — makt och pengar.

Arbetsinspiration